

AFYONKARAHİSAR’DA ÖZ DEMOKRAT PARTİSİ (1948)

“The Core Democrat Party in Afyonkarahisar (1948)”

Fehmi AKIN*

ÖZET

Afyonkarahisar’da 27 Ağustos 1948 tarihinde kurulmuş olan Öz Demokrat Partisi 5 Temmuz 1949’a kadar faaliyetini sürdürmüştür. Parti, Demokrat Parti’den ayrılanlar tarafından kurulmuş olup yaklaşık bir yıl sonra Millet Partisi’ne katılmak suretiyle kendisini feshetmiştir. Yerel bazda kurulan nadir partilerden birisi olarak Türk siyasi tarihindeki yerini almıştır.

Anahtar Kelimeler

Afyonkarahisar, Öz Demokrat Partisi, Millet Partisi

ABSTRACT

The Core Democrat Party which was established on August 27, 1948 in Afyonkarahisar, lasted to active until July 5, 1949. The party was founded by the people resigning from Democrat Party, approximately one year later, it was joined National Party so it was dissolved by itself. The Core Democrat Party was one of the uncommon party taking place in the Turkish political history.

Key Words

Afyonkarahisar, The Core Democrat Party, National Party

***

GİRİŞ

1945 yılında kurulan Milli Kalkınma Partisi hesaba katılmazsa, çok partili hayata ilk ciddi adım Demokrat Parti (DP)’nin 7 Ocak 1946’da kurulmasıyla atıldı. DP kurulduğu yıl girdiği ilk seçimde parlamentoya 60 civarında milletvekili sokarak iktidardaki Cumhuriyet Halk Partisi (CHP)’nin gözünü korkuttu ve iktidarın alternatifi olduğunu ortaya koymuş oldu. 1946-1947 yılları iktidarla muhalefetin kıyasıya çekişmesine sahne oldu. 1947 yılının ortasına gelindiğinde karşımızda bir genel seçime girmiş ve ardından büyük kongresini başarıyla tamamlamış bir DP vardı. DP ara seçimleri boykot ediyor ve iktidarı muhalefete hayat hakkı tanımamakla itham ediyordu. Karşılıklı anlaşmazlık o raddeye vardı ki Cumhurbaşkanı

---

* Yrd. Doç. Dr., Afyon Kocatepe Üniversitesi Fen-Edebiyat Fakültesi Tarih Bölümü, 03200 AFYONKARAHİSAR

İsmet İnönü iki taraf arasında arabuluculuk yapmaya karar verdi. Bu amaçla hazırladığı “12 Temmuz Beyannamesi”ni tarafların düşüncelerini dinledikten sonra 12 Temmuz 1947 günü basın yoluyla yayımladı. Ancak suların bir süre durulmasını sağladıysa da beyanname, iki parti içinde aşırılarla ılımlıların ayrışmasına yol açtı. CHP’nin 1947 yılı sonundaki Kurultayı, muhalefete karşı sertliği savunan ve aşırılığı temsil eden eski başbakan Recep Peker’in ve onun gibi düşününlerin parti içinde etkisizleşmesiyle sonuçlandı. DP içinde ise aşırılarla ılımlıların çekişmesi aşırıların önde gelenlerinden Kenan Öner’in 14 Ocak 1948’de DP İstanbul İl Başkanlığından, iki gün sonra da partiden istifa etmesiyle kendini gösterdi. (*Vatan, Cumhuriyet*, 15 -17 Ocak 1948) 17-19 Ocak tarihlerinde toplanan İstanbul İl Kongresi iki tarafın karşılıklı hücumlarına sahne oldu. Aşırılar, kurucuların İnönü ile gizli bir anlaşma yaptığını ve parti içi muhalefeti ortadan kaldırmaya çalıştığını ileri sürüyorlardı. DP Meclis Grubunda Kenan Öner yanlıları daha baskındı. Genel İdare Kurulunda ise Bayar ve diğer kurucuların sözü geçiyordu. DP Meclis Gurubu Yönetim Kurulundan dört milletvekilinin istifa etmesi üzerine Necati Erdem’in önergesi kabul edilerek Yönetim Kurulunun tümünden yenilenmesi fikri kabul edildi. Grup Başkanlığına yine Bayar seçildi ancak ikinci başkanlığa Köprülü’nün yerine Fuat Hulusi Demirelli getirildi. 45 üyeden yalnız 1’inin oyunu alan Köprülü Yönetim Kurulu dışında kaldı.(Akın: 2004) 7 Şubat 1948’de toplanan DP Genel İdare Kurulu, tüzük hükümlerine aykırı olduğu gerekçesiyle Grup Yönetim Kurulu seçimlerinin 3’e karşı 9 oyla bozulmasına karar verdi. Bununla da kalmadı; Bayar Grup Başkanlığından istifa ettiğini duyurdu. Böylece DP’de Meclis Grubu ile Genel İdare Kurulu arasındaki çekişme iyice gün yüzüne çıktı. 11 Şubat’ta yenilenen Grup Yönetim Kurulu seçimlerinde de daha önceden olduğu gibi başkanlığa Bayar, Başkanvekilliğine de Demirelli yeniden seçildiler. Yönetim Kurulu üyeliklerine de Hazım Bozca (Afyon), Hasan Polatkan (Eskişehir), Şahin Laçın (Afyon), Ali Rıza Kırsever (Çanakkale), Fikri Apaydın (Kayseri), Hakkı Gedik (Kütahya) ve Suphi Batur (Sinop) getirildiler. (Ağaoğlu, 1993: 509-510) Bir de bildiri yayımlayarak parti içinde herhangi bir görüş ayrılığı ve çekişme olmadığını dile getirdiler. Oysa parti içindeki ayrılık artık saklanamayacak boyutlara çoktan ulaşmış bulunuyordu. Genel İdare Kurulu 14 Şubat’ta aldığı kararla milletvekili maaş farklarını partiye devreden milletvekillerinin adını basına bildirdi. (Ağaoğlu, 1993: 516; Toker, 1990: 222) Böylece bu kişiler dışındakilerin maaş farkını partiye vermedikleri söylenmek isteniyordu. Anlaşılan oydu ki, 54 milletvekilinden 19 tanesi nasıl olsa CHP’lilerin oylarıyla kabul edileceğini bildikleri için Mecliste maaş artışı aleyhinde oy kullanmışlar ardından da eğer alınmışsa farkların partiye verilmesi istendiği halde bunu reddederek bu parayı cebe indirmişlerdir. Bu milletvekillerinin arasında Sadık Aldoğan, Osman Nuri

Köni, Senihi Yürüten, Fikri Apaydın, Kamil Gündeş, Necati Erdem ve Suphi Batur gibi tanınmış isimler vardı. (Toker, 1990: 222)

Bayar çıktığı Ege gezisinin İzmir durağında ikinci kez Grup Başkanlığından istifa etti. Bunun üzerine DP Meclis Grubu seçim yapmak üzere 11 Mart 1948 günü toplandı ve Grup Başkanlığına Fuat Hulusi Demirelli ve Başkanvekilliğine de Ahmet Tahtakılıç seçildi. Buna karşı Genel İdare Kurulu da söz ve davranışlarıyla partiye zarar verdikleri ve parti-içi dayanışmayı zayıflattıkları gerekçesiyle 5 milletvekilinin Yüksek Haysiyet Divanına sevk edilmesine ekseriyetle karar verdi. Yüksek Haysiyet Divanının 5 milletvekilini ihraç kararı vermesi üzerine Genel İdare Kurulu'nun altı üyesi bu kararı boykot amacıyla GİK'ten istifa ettiler ancak onlar da Haysiyet Divanı'nın kararıyla partiden ihraç edilmekten kurtulamadılar. Bu durum karşısında ihraç edilenlerin yanında yer alan 10 milletvekili ortak bir bildiri ile parti yönetimini diktatörlükle suçladılar ve çıkarılan arkadaşlarının yeniden partiye alınmaları için Haziran 1949'daki Büyük Kongreyi bekleyeceklerini ve o tarihe kadar da Grup toplantılarına katılmayacaklarını açıkladılar. (Goloğlu, 1982: 233)¹ Mayıs ayında bu milletvekillerinin de partiden çıkarılması kararlaştırıldı. Bu arada Sinop milletvekilleri Suphi Batur ve Enver Kök de partiden istifa ettiler. Ayrılanlar ve çıkarılanlarla birlikte mecliste bağımsızların sayısı 29'a ulaştı. Bunlardan 13 tanesi 10 Mayıs 1948 günü "Müstakil Demokratlar Grubu" adıyla bir grup kurdular ve mecliste kendilerine bir oda tahsis edildi.² Grubun sözcüleri, Ahmet Tahtakılıç, Hasan Dinçer ve Hazım Bozca idi. Bu grup Haziran 1949'da DP'nin İkinci Büyük Kongresinde parti yönetiminde ve tüzüğünde istediği biçimde değişiklikler yaptırtamayınca 5 Temmuz 1949'da Millet Partisi ile birleşme kararı almıştır.

20 Temmuz 1948'de de DP'den ayrılanların bir kısmıyla Millet Partisi resmen kuruldu. Partinin genel başkanlığına Hikmet Bayur, onursal başkanlığına ise Fevzi Çakmak getirildi. Partinin kurucuları arasında ise Kenan Öner, Osman Nuri Köni, Sadık Aldoğan ve Osman Bölükbaşı gibi isimler vardı³. Partiyi DP'yi CHP'ye karşı şiddetli muhalefet yapmamakla eleştirip DP'den ayrılan ya da çıkarılanların teşkil ettiği görülüyordu. Parti düşüncelerini ve politikalarını Kudret gazetesi aracılığıyla kamuoyuna

¹ Bu milletvekilleri şunlardır: Ali Rıza Kırsever, Asım Gürsu, Bahaeddin Öğütmen, Behçet Gökçen, Fethi Erimçağ, Haydar Aslan, Mehmet Aşkar, Mehmet Öktem, Şahin Laçın ve Hazım Bozca. Bozdağ'a göre, bazı kimselerin DP'den ayrılarak ayrı bir oluşum kurma yoluna gitmeleri bazı nedenlere bağlanabilir: 1) Demokrat Parti'ye hizmeti geçmiş bazı kimselerin parti içinde hizmetleri ölçüsünde söz sahibi olmak istemeleri ve Genel İdare Kurulu egemenliğini kabul etmemeleri, 2) Bazılarının kişisel çıkarlar nedeniyle, bazılarının da politik mizaçları bakımından şiddet taraftarı olmaları. (Bozdağ, 1975: 31)

² 11 Mayıs 1948 tarihli gazeteler.

³ Partiyi kuranlar DP ile benzerlik olmasın diye kendilerine "kurucu" değil "sunucu" demişlerdi. (Toker, 1990: 231)

duyuruyordu. Millet Partisi, yayın organı olan *Kudret* gazetesi aracılığıyla hem CHP'ye, hem de DP'ye saldırıyordu. DP'ye saldırılarının başlıca konusunu, bu partinin bir “muvazaa” eseri olduğu suçlaması oluşturuyordu. Bayar'ın DP'yi kurmadan önce, İnönü'yle görüşmesi bu suçlamaların dayanak noktasıydı. Bu görüşmede, Bayar'ın İnönü'ye kurulacak parti hakkında garantiler verdiği ve gizli pazarlıklar yapıldığı ileri sürülüyordu. K. Öner de anılarında, DP'nin iktidarın izni ve hoşgörüsü dahilinde kurulduğunu ve DP'ye girmeden önce “muvazaa” haberleri aldığını iddia ediyor. (Öner, 1948: 9) Ancak bu kişilerin neden DP'nin bünyesinde yer alırken değil de, partiden ayrıldıktan sonra bu iddiaları dillendirmeye başladıkları sorulmaya değer. Partinin ekonomik ve toplumsal sorunlara sunduğu bir reçeteden bahsetmek zordu. (Akın: 2004)

Öz Demokrat Partisi'nin Kurulması

Öz Demokrat Partisi 27 Ağustos 1948 tarihinde Afyonkarahisar'da kurulmuştur. Kurucuları Avukat Halil Hilmi Bozca, Hüseyin Haşim Tiryakioğlu ve Yusuf Mazhar Âren'dir. Parti teşkilat kurmamıştır. Yayın organı Afyon'da haftada bir yayımlanan “Demokrat Afyon” gazetesidir.⁴ Kurucular DP'den istifa eden ya da çıkarılanlardan oluşmaktaydı. Öz Demokrat Partisi'ni kuranların başta Müstakil Demokratlar Grubu ile birlikte hareket ettikleri anlaşılıyor. Grup kurulduktan bir süre sonra Afyon'da yayımlanan Demokrat Afyon gazetesinde yeni bir partinin kuruluş hazırlığından söz ediliyor.⁵ Kurulacak partinin adının “Müstakil Demokrat Partisi” olması düşünülüyordu. Gazetenin yazı işleri müdürü yazısında DP'yi ve kurucularını gerçekleri görememekle suçluyordu. Ona göre DP'nin kurucuları daha önemli bir mesele yokmuş gibi bütün muhalefet stratejilerini seçim kanununda adli denetim konusu üzerinde yoğunlaştırmışlardı. DP kurucularının bu tutumu çürük kale duvarlarını badana ettiren bir sadrazamın davranışına benzetiliyor ve yeni bir partinin doğmakta olduğu ifade ediliyordu.⁶

Afyon'da yeni bir parti kurmaya hazırlananlar Kenan Öner'in başını çektiği ve 1948 yazında Millet Partisi'ni kuracak olanlardan kendilerini ayırıyorlardı. Kendilerini müstakil olarak adlandıran bu kişiler niçin müstakil kaldıklarını ise şu nedenlere dayandırıyorlardı:

1- Hakiki ve temelli anlamıyla DP biziz. 2- Çünkü bizi seçen halk demokrasi davasının müdafaasını bize tevdi etmiştir. 3- Biz vicdani görevimizi yerine getirmek ve gerçek durumumuzu tayin etmek için bizi kovanlarla kendimizi doğrudan doğruya milletin vicdan ve şuur mahkemesi

⁴ Gazetenin künyesinde imtiyaz sahibinin Mehmet Arpacıoğlu, yazı işleri müdürünün ise Yusuf Mahzar Âren olduğu belirtilmektedir.

⁵ Demokrat Afyon, “Müstakil Demokrat Parti niçin ve nasıl kuruluyor”, 30 Haziran 1948.

⁶ Demokrat Afyon, “Yepyeni bir parti doğuyor”, 30 Haziran 1948.

önünde tercihine arz etmeliyiz ve bunu yapabilmek için de müstakil kalmalıyız. Yazının sahibi Yusuf Mahzar Âren'e göre kovulan Demokratlar, ayrılanları değil, kendilerini Demokrat Parti'nin gerçek temsilcisi saymakta ve kendilerini halka böyle takdim edeceklerinden üçüncü partiye katılmamaktadırlar.⁷

Gazetenin 21 Temmuz 1948 tarihli nüshasında partinin “Öz Demokrat Partisi” adıyla kurulduğu haber veriliyor.⁸ Ancak partinin resmen kuruluşu elde olmayan nedenlerle 27 Ağustos 1948'de olmuştur. Bu tarih aynı zamanda Afyon'un düşman işgalinden kurtuluş günü olmasıyla anlamlı bir gündür. Kurucular bu rastlantının “hayırlı bir fal” olması dileğinde bulunmuşlardır.

Parti resmen kurulmasından sonraki hafta içinde Afyonlulara hitaben *Demokrat Afyon* gazetesi aracılığıyla bir bildiri yayımlamıştır. Aynı sayıda partinin programı ve tüzüğü de yayımlanmıştır.⁹ Beyannamede partinin kuruluşuna niçin lüzum görüldüğü üzerine uzun uzun izahat verilmiştir.

Partinin Kurucuları

Hüseyin Haşim TİRYAKİOĞLU

Afyonkarahisar 1886 (1302) doğumludur. Babası Tiryakiğullarından Hacı Bekir Ağa, annesi Feride Hanım'dır. Afyon Lisesini bitirdi.¹⁰ Askerliğini 1914-1918 yılları arasında er olarak tamamladı. Ticaretle uğraştı. C.H.P.'de siyasete atıldı, 1946-1948 Demokrat Parti'de, 1948-1949 Öz Demokrat Parti, 1949-1951 Millet Partisi ve yeniden 1953-1957 Demokrat Parti olmak üzere siyasi yaşamını sürdürdü. Mayıs 1929-Eylül 1940, Haziran 1946-Mart 1947 ve Eylül 1950-Ekim 1951 yılları arasında Afyonkarahisar Belediye Başkanlığı görevinde bulundu. 1933-1938 yıllarında Afyon Ticaret Odası Başkanlığı'nda bulundu. DP İl Başkanlığını yürüttüğü sırada 1954 seçimlerine katıldı ve Afyonkarahisar milletvekili seçildi. Tarım ve Dilekçe Komisyonlarında çalıştı. Bir dönem milletvekilliği yapan TİRYAKİOĞLU, parlamento görevi sonrasında ticarete döndü. Evli ve biri kız 5 çocuk sahibi idi. 19 Haziran 1973'te öldü. Mezarı Belediye Başkanlığı sırasında yaptırdığı Asri Mezarlıktadır. (Öztürk, 2000: 13-14)

⁷ Demokrat Afyon, 30 Haziran 1948.

⁸ Demokrat Afyon, “Afyon'un Öz Demokrat Partisi Kuruldu”, 21 Temmuz 1948. Partinin adı Beyannamede Öz Demokratlar Partisi”, parti programının ortaya konulduğu “Ana Prensipler” bölümünde “Öz Demokrat Partisi”, parti tüzüğünde ise “Öz Demokrat Parti” olarak geçmektedir.

⁹ Demokrat Afyon, 8 Eylül 1948.

¹⁰ TBMM Arşivi Tecümei Hal Kağıdı Örneği, Sicil No. 1943.

Halil Hilmi BOZCA

1886 (1302)'de Bolvadin'in Karapınar köyünde doğdu. Baba adı İbrahim, Anne adı Meryem'dir. İlk ve Orta öğrenimini Bolvadin İbtidai Mektebi, Akşehir Rüşdiyesi ve Konya İdadisinde tamamladıktan sonra Darülfünun-ı Osmani Hukuk Fakültesinden 10 Eylül 1912 tarih ve 447 numaralı pekiyi diplomasıyla mezun oldu. 6 Nisan 1914 tarihinde Saruhan Bidayet Mahkemesi üyesi ve 16 Ağustos 1918'de Afyon Bidayet Mahkemesi üyeliğinde bulundu. 1 Mart 1917 tarihinde istifa ederek avukatlık yapmaya başladı. Milli Mücadeleye katılarak Müdafaa-i Hukuk Cemiyetinde görev aldı. Bu esnada BMM seçimleriyle Afyonkarahisar'ı temsilen Meclise girdi.¹¹ Mecliste Adalet ve Tapu Kadastro Komisyonlarında çalıştı. 2 kez söz aldı. 7 Aralık 1920'de aldığı iki ay izni 7 Şubat 1921'de son bulduğu halde Meclise dönmediğinden durumu 7 Ağustos 1921'de Başkanlık Divanında görüşülerek Nisab-ı Müzakere Kanununun 3 üncü maddesi gereğince istifa etmiş sayılmasının Genel Kurula arzına karar verildi. Başkanlık Divanının bu kararı Genel Kurulun 8 Ağustos 1921 tarihli birleşiminde okunarak kabul edildi. Meclisten ayrıldıktan sonra avukatlık mesleğini sürdürdü. 31 Aralık 1957'de Afyon'da öldü. Evli olup dört çocuk babası idi. Oğlu Hazım BOZCA (1913-1971) VIII inci Dönem Afyon Milletvekili olarak TBMM'de bulunmuştur. Evli ve dört çocuk babasıdır (Çoker, 1995: 567)

Yusuf Mazhar AREN

1301 (1885) tarihinde İstanbul'da doğdu. Lise mezunudur. 1921-1928 tarihleri arasında Ziraat Bankası müfettişliği yaptı.¹² Cumhuriyet gazetesinde 29 Haziran 1937'de Dersim'le ilgili yazdığı ünlenmiştir. Öz Demokrat Partisi'nin yayın organı olan "Demokrat Afyon" gazetesinin yazı işleri müdürlüğünü yaptı. Ünlü iktisat profesörü Sadun Aren'in babasıdır.

Partinin Programı

Program 14 maddeden oluşmaktadır. Partinin gayesi programının birinci maddesinde doğruluk ve ahlak kaidelerine dayanan gerçek demokrasiyi kökleştirmek biçiminde ifade edilmiştir. Seçimlerin tek dereceli olması ve her türlü etkiden uzak yapılması gerekmektedir. (md. 2) Parti sosyal adaletçidir. Bu cümleden olmak üzere, işsizlere iş bulunması, insanların en az geçim düzeyine kavuşturulması, toplumun bütün bireylerinin sosyal güvenceye kavuşturulması devletin ana görevlerindedir. (md. 4) Yargı bağımsız olmalı ve istinaf mahkemeleri oluşturulmalıdır. (md. 5) Kamu görevlileri görevlerini yerine getirirken otoriteyi sağlamak gerekçesiyle keyfi davranışlar içine girmemelidirler. (md. 6) Birleşmiş Milletler'e olan güven

¹¹ TBMM Arşivi Tecümei Hal Kağıdı Örneği, Sicil No. 238

¹² <http://www.zbmd.org/index.php?p=27&l=1>

bağlılığın devam etmesi gerektiği vurgulanmıştır. (md. 8) Bucak ve ilçelerin yerel seçimlerle belirlenecek kişilerce yönetilmesi önerisinin o zamana göre hayli ilerici bir fikir olduğunu belirtmek gerekir. (md. 9) Devlet, iktisadi alanda kişilerin gücünün yettiği iş alanlarına girmemelidir. Parti böylelikle özel girişimin yanında yer aldığını açıkça vurgulamıştır. (md. 12) Programa göre toplum hayatının düzenlenmesinde dine büyük görevler düşmektedir. İlköğretimde din dersleri zorunlu olmalıdır İmam-Hatip okulları ve İlahiyat Fakülteleri açılmalıdır. (md. 13) Parti aslında o vakit iktidar partisi olan CHP'nin de uygulamaya koyulduğu dinle ilgili politikasına paralel görüşler ortaya koymaktadır. Gene halkın oyuyla oluşacak ikinci bir Meclis talebi ve fikri (md. 14) o dönemde çok fazla dillendirilmeyen bir konuydu. Bu fikir CHP'nin 1959 yılındaki Kurultayında "İlk Hedefler Beyannamesi" içinde vurgulandı ve 1961 Anayasasıyla somut olarak hayata geçirildi.

Partinin Tüzüğü

Partinin tüzüğü 43 madde ve 2 geçici maddeden oluşmaktadır. Partinin amacı yinelenerek merkezinin Afyon olduğu ifade edilmiştir. (md. 1) Partiye kabul şartlarının belirtildiği 2. maddede "halk nazarında kötü tanınmamış olma" ve "milli mücadeleye aykırı harekette bulunmamış olma" dikkati çekiyor. Partiye girmek isteyenler iki partilinin referansını getirmek zorundadır. (md. 3) 6. maddede parti örgütü sayılmıştır: Büyük Kongre, Genel İdare Kurulu, Merkez Haysiyet Divanı ve İl Haysiyet Divanı, İl, İlçe, Bucak ve Ocak Kongreleri ile İl, İlçe, Bucak ve Ocak İdare Kurulları. Büyük kongre iki senede bir defa toplanır. Kongreler, Genel İdare Kurulunun kararı veya delegelerden üçte birinin yazılı teklifi ile olağanüstü toplanabilir. (md. 9) 11. maddeden 35. maddeye kadarki kısım parti organlarının oluşum ve görevlerine ayrılmıştır. 36. madde partinin gelirlerini tek tek saymıştır: a) Her üyeden yılda 120 lirayı geçmemek üzere alınacak aidat, b) Bağışlar ve c) piyango, temsil, konser, güreş, mümasili müsabaka ve eğlencelerden elde edilecek hâsılat. 39-42. maddeler Parti Meclis Grubuna ayrılmıştır. 43. ve son maddede ise partinin kurucularının isim ve adresleri yer almaktadır.

Partinin Türküsü

Ozan sazını aldı,
Yeni bir türkü çaldı.
Dinle beni hemşeri;
İyi güne az kaldı.

Yalan demez sözümüz
Demokrasi özümüz.
Yolumuz doğru yoldur
Gayri açık gözümüz

Belaya karşı durduk
Haksızı yere vurduk
Yaranmadık kimseye
Öz demokratlar kurduk

Yalan dolan bir yana
Hak tek kuvvettir bana,
Cevabımız hazırdır
Bize karşı koyana

Telaşı, şüpheyi at.
Adımız öz demokrat
Onun nurlu yoluna
Sen de ruhundan nur kat

Söylenecek şey çok var
Fakat satırlar pek dar
Zamanı gelir gelmez
Ozan yeniden yazar

Gerekirse söveriz
Zaman gelir överiz
Sağa sola sapmadan
Türkümüzü söyleriz¹³

Partinin Sonu

Parti DP İkinci Büyük Kongresinden sonra 5 Temmuz 1949'da Müstakil Demokratlar Grubu ile birlikte Millet Partisi'ne iltihak edince kendiliğinden kapanmıştır. (Tunaya, 1952, 733-734)

SONUÇ

Öz Demokrat Partisi, Afyonkarahisar'da kurulmuş bir partidir. Bir yıla yakın faaliyet gösteren parti, bir program ve tüzüğe de sahipti. Parti kurulurken kamuoyuna açıklanan "Parti Beyannamesi" ise tam metin halinde ekte sunulmuştur. Parti Demokrat Parti'den ayrılanlar tarafından kurulmuş olsa da savunduğu görüşler itibarıyla CHP'den daha çok Demokrat Parti'ye yakın durmaktadır. Parti, "sosyal adaletçi" olduğu kadar özel girişim yanlısıdır da. Yerel demokrasi savunusu dönemine göre ileri sayılabilir. Din derslerinin zorunlu olması gerektiği yolundaki görüşleri ise milliyetçiliğin ve dinin yükseldiği bir konjonktüre uygun durmaktadır. Parti, hiçbir seçime

¹³ Demokrat Afyon, "Öz Demokratların Türküsü", 23 Şubat 1949.

girmediği halde taşrada kurulan ve faaliyet gösteren nadir partilerden birisi olarak Türk siyasi tarihindeki yerini almıştır.

KAYNAKÇA

Arşiv Belgeleri

TBMM Arşivi Tecümei Hal Kağıdı Örneği, Sicil No. 238

TBMM Arşivi Tecümei Hal Kağıdı Örneği, Sicil No. 1943.

Diğer Yayınlar

AĞAOĞLU, Samet (1993); *Siyasi Günlük*, (Yay. Haz. Cemil KOÇAK), 2. Baskı, İletişim Yay., İstanbul.

AKIN, Fehmi (2004) *Türkiye’de Çok Partili Dizgeye Geçiş Sürecinde Demokrat Parti-Cumhuriyet Halk Partisi İlişkileri (1946-1947)*, Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yayımlanmamış Doktora Tezi, Ankara.

BOZDAĞ, İsmet (1975); *Demokrat Parti ve Ötekiler*, Kervan Yay., İstanbul.

ÇOKER, Fahri (1995); *Türk Parlamento Tarihi (1919-1923)*, C. 3, TBMM Vakfı Yay., No. 6, TBMM Basımevi, Ankara.

GOLOĞLU, Mahmut (1982); *Demokrasiye Geçiş 1946-1950*, Kaynak Yay., İstanbul.

ÖNER, Kenan (1948); *Siyasi Hatıralarım ve Bizde Demokrasi*, Osmanbey Matbaası, İstanbul.

ÖZTÜRK, Kazım (2000), *Türk Parlamento Tarihi (1954-1957)*, C. 2, TBMM Vakfı Yay., TBMM Basımevi, Ankara.

TOKER, Metin (1990); *Tek Partiden Çok Partiye (1944-1950)*, Bilgi Yay., Ankara.

TUNAYA, T. Zafer (1952); *Türkiye’de Siyasi Partiler (1859-1952)*, Doğan Kardeş Yay., İstanbul.

Demokrat Afyon Gazetesi, 1948-1949.

EK**PARTİ BEYANNAMESİ¹⁴**

Devletin idaresini elinde tutan ve hayli zamandır milleti mağdur duruma düşüren Cumhuriyet Halk Partisi'nin kötü tutumunda ısrar göstermesi ve halkı en karanlık sefaletlere doğru götürmesi hepimizde pek derin hoşnutsuzluk yaratmıştır. Hele son senelerde zaman şartlarının icablarını aşan müzayakalarının hâsıl ettiği hıçkırıkları boğmak için uygulanan baskılar hürriyet haklarımızı temelinden sarsacak kadar artmıştır. Adaletin icabını isteyecek merci kalmamış ve şikâyetler dinlenilmek değil suç sayılmak gibi göz dağı rejimi tatbik edilmeye başlanılmıştır.

Bu durumda bulunan bizler hürriyet haklarımızı elde etmek ve milli hâkimiyete dayanan bir devlet rejimi kurmayı vaat ederek meydana çıkan Demokrat Partinin vaatlerine inanmış ve bulunduğumuz durum içinde kurtuluş yolu gösteren bu partinin etrafına toplanmış ve Afyonumuz bunu ilk saflarında yer almıştır. Yıkıcı bir sefalet acısından ileri geldiği kadar yıkıcı bir hürriyet ve adalet susamasından doğan bu muazzam ve sonsuz milli cereyanı kırmak için Cumhuriyet Halk Partisi elindeki Hükümet Kuvveti ile zulme ve anarşiye kadar varan baskılar ve taşkınlıklar yapmaktan çekinmediği halde halkın azim ve imanını kuvvetlendirmekten ve hoşnutsuzluğunu arttırmaktan başka bir sonuç elde etmemiştir. Her türlü mukavemete karşı gittikçe karışıklık ve şiddet peyda eden milli cereyanın kendisi için kötü sonuçlara varacağına farkına varmakta gecikmemiş zor ve kuvvetle başaramayacağını anladığı maksadını yani halkı itaat ve teslimiyet içinde bulundurmak emelini gizli ve sinsî bir hulul ve çürütme yoluyla gerçekleştirmekten başka çare görmemiş ve o yola saparak, halkın ümit ve imanla bağlandığı ve rehberliğini kabul ettiği Demokrat Partiyi içinden fethetmeye kalkışmıştır. Bir mümaşat politikasından ibaret olan bu tuzağa Demokrat Parti kurucuları gönüllü olarak tutuldular, kaleyi içinden fethettirdiler.

Kurucularının gösterdiği bu zaaf ve teslimiyet, halka gittikçe zayıflayan bir ümit uyandırılarak, milli hâkimiyet hamlelerini kırdı, hürriyet cereyanlarını gevşetti, azim ve iman düşüklüğünü hâsıl ettiği halde halk partisi kendi teşkilâtında ve hükümet durumunda jandarma neferine kadar bütün eski hal ve mevki ile saklı kaldı. Bu gizli taktiğin ilk alâmetleri, Demokrat Parti'nin karargâhında demokrasi mücadelesinde samimiyetle devamdan feragat etmeyecekleri anlaşılan asil ruhlu kimseleri partiden ihraç ederek gayretlerini felce uğratmak ve milli gücü rehbersiz ve mürşitsiz bırakarak çürütmektir... Bunu pervasızca ve maksatlarını birtakım mevhum ve uydurma sebeplerle gizleyerek icradan çekinmediler.

Muzdarip ve masum milletin kendisine bağladığı ümit ve itimadı merhametsizce fenaya kullanan Demokrat Partinin hakikatleri örten bir perde ününde bir politika muhalefeti gösteriş ile halkı aldatmakta devam ettiğine artık şüphe kalmadı.

Yurttaş!

Bu hakikatin anlaşılması üzerine hamiyet sahipleri yeni partiler, Gruplar bir teşekkül ile bir uçuruma doğru sevk edilen hürriyeti ve milli hâkimiyeti müdafaya teşebbüs ettiler. Demokrat Partinin büyümesine tutulanların kendilerine geleceklerini

¹⁴ *Demokrat Afyon*, 8 Eylül Çarşamba 1948, Sayı 84, s.1.

ve uyanacaklarını bekleyen biz Afyon'luların bazı elim tesadüflerin yardımıyla bunu fiiliyatta seçmiş ve Demokrat Partinin getirileceğini sezdiğimiz iktidarda Halk Partisinin daha mütereddi ve mütefessih bir örneğini teşkil edeceğine kanaat getirmiş bulunmaktayız.

İşte bu kanaatle vasıl olduktan ve bunu birlikte anladıktan sonra hepimizin müşterek arzular ile başladığımız demokrasi davasında her zamandan daha şiddetli adımlarla azimle, imanla, sebat ve ısrarla devam etmeye karar vererek "ÖZ DEMOKRATLAR" partisini kurduk. Elimizde olmayan sebeplerle bu partinin resmen doğuşu Afyon'umuzun kurtuluş günü olan 27 Ağustos 1948 tarihine tesadüf etmiştir. Bu hayırlı olayın bütün vatanın hürriyet zaferine kavuşmasının nedeni olmasını ve adaletin, hürriyetin, faziletin, halik ve hamisi olan Allahın yardımlarını diler ve işe başladığımızı beyan ederiz.

SAYIN VATANDAŞLARA!

Sevgili Yurttaş!

Afyonlulara ettiğimiz hitabı yukarda gördünüz... "ÖZ DEMOKRATLAR PARTİSİ" niçin kurulduğunu tekrarlamaya lüzum görmeksizin sizin vatani hislerinize ve sağduyunuza, akıl ve muhakemenize müracaat edeceğiz. Memleketimizde meydana gelen her türlü fenalığın kaynağı olan tam ve noksansız hürriyetin teessüsü devlet idaresinin şef sisteminde şekillere istihale etmesinden dolayı mümkün olamıyor. Şef sistemi mutlakiyet idarelerinin oligarşinin mukabilidir. Bu şahısların suçu değil, hadise selleri neticesidir. Bugün iktidar mevkiine kendini namzet gören Demokrat Partinin daha şimdiden şef zihniyetiyle ve iktidarsızlık halinde bile diktatörlüğe saptığını görüyorsunuz. Biz tarihimizdeki bir misal ile şeflik ve diktatörlük usulüne müsait olmayan bir sistem bulduk ve buna uyarak ÖZ DEMOKRAT PARTİSİ'ni kurduk...

Bu sistem, Milli Mücadeleyi teşkilatlandıran Müdafaa-i Hukuk Cemiyeti'dir ki hiçbir merkeze bağlı olamayarak işlerdi ve yaptıkları Birinci Büyük Millet Meclisi azm, sebat ve metanet ile örneği bulunmayan bir abide teşkil etmiş vatani kurtarmıştı. Edebi şef unvanı verilen ATATÜRK bu meclisten kuvvet almıştır.

Sevgili Yurttaş!

Eğer Cemiyetler Kanunu müsait olsa idi, sizlere Müdafaa-i Hukuk Cemiyetleri gibi fakat daha mütekâmil tarzda teşekküller vücuda getirmeyi tavsiye ederdik. Fakat bu kanun hükümleri mahalli partiler teşkiline müsait olmadığından bizim etiketimizle bağımsız olarak vatani vazifenizde devam etmenizi, bizimle haberleşmenizi beyan ederiz...

Bizim kurtuluşumuzun ümidini buna bağladık, Afyon Eski Osmanlı Bankasında Otpazarı civarında "ÖZ DEMOKRAT PARTİSİ"ni kurduk.

Parti gerçek demokrasiyi, doğruluk ve ahlak kaidelerine dayanarak en iyi hükümet şekli olan Cumhuriyet rejimi içinde yerleştirmek gayesine sahiptir. Milli hâkimiyet ciddi ve tatminkâr bir seçimle tesis edilmeli ve bütün seçimler tek dereceli, vatandaşlar ferdi ve içtimai her türlü haklara sahip olmalıdır. Cemiyetin aile ve mülkiyet yasasına dayanması parti prensiplerinin başında gelmektedir. Ayrıca, içtimai adâlet ve insani birlik cemiyette yer bulmalıdır. Parti aynı zamanda liberal ekonomi taraftarıdır. Dış politikada birleşmiş milletler teşkilatına güven ve inanç devam ettirilmelidir esası kabul edilir.

